

MEDİAD

Medya ve Din Araştırmaları Dergisi | Journal of Media and Religion Studies

ARAŞTIRMA MAKALESİ | RESEARCH ARTICLE

Haziran 2025 / June 2025, 8(1), 123-141

Geliş: 29.04.2025 | Kabul: 28.05.2025 | Yayın: 30.06.2025

DOI: 10.47951/mediad.1685900

Yapay Zekâ Dindarlığının Medyadaki Erken Görünümleri: Kübra Dizisi Örneği

Faruk KARAARSLAN*

Ömür Nihal KARAARSLAN**

Öz

Yapay zekâ teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte; yapay zekânın dindarlık ile nasıl etkileşime geçeceği ve bu etkileşimin ne tür yörüngelere sahip olacağı sosyal bilimlerin güncel tartışmalarından birisi haline gelmiştir. Günümüzde, zamanın ruhu olarak şekillenen yeni teknoloji formlarının, dindarlık özelinde değerlendirilmesi ve bu formların çalışmaları ile dinlerin geleceğine dair var olan öngörüler; söz konusu tartışmaların başında gelmektedir. Bu bağlamda medya, sosyal bilimlerin gündeminin habercisi olabilmekte ve öncül tartışma alanları üretebilmektedir. Bu çalışmada yapay zekâ teknolojileri ile dindarlık etkileşiminin medyaya yansıyan ve sosyal bilimlerin ele alacağı konuların habercisi niteliğinde olan örneklerden birisini ele alacaktır. Yapay zekânın dini bir grubu yönlendirmesini konu edinen Kübra dizisi örnek alan incelemesi olarak seçilmiştir. Bu dizinin dönüşen dindarlığa dair ön görüşleri ve dinin geleceğine dair yaklaşımı, dizi bölümlerinin tematik analizi yapılarak ele alınacaktır. Çalışmanın odak notasını İnsanların sosyolojik gerçeklikleri ile yapay zekâ teknolojileri arasındaki etkileşim ve bu etkileşimin dini temsilleri oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yapay Zeka, Kübra Dizisi, Dindarlık, Toplumsal Hareketler, Otorite

Early Appearances of Artificial Intelligence Religiosity in The Media: The Case of Kübra TV Series

Abstract

With the development of artificial intelligence technologies; how artificial intelligence will interact with religiosity and what kind of trajectories this interaction will have has become one of the current debates of social sciences. Today, the evaluation of new forms of technology, which are shaped as the spirit of the time, in terms of religiosity and the predictions about the future of religions with the work of these forms; is at the forefront of these discussions. In this context, the media can be the harbinger of the agenda of social sciences and produce pioneering discussion areas. In this study, one of the examples of the interaction of artificial intelligence technologies and religiosity reflected in the media and which is a precursor of the issues to be addressed by social sciences will be discussed. The series Kübra, which focuses on the guidance of artificial intelligence to a religious group, has been selected as a case study. The predictions of this series about transforming religiosity and its approach to the future of religion will be discussed through thematic analysis of the series episodes. The focus of the study is the interaction between the sociological realities of humans and artificial intelligence technologies and the religious representations of this interaction.

Keywords: Artificial Intelligence, Kübra Series, Religiosity, Social Movements, Authority

ATIF: Karaarslan, F. ve Karaarslan, Ö. N. (2025). Yapay zeka dindarlığının medyadaki erken görünüşleri: Kübra dizisi örneği. *Medya ve Din Araştırmaları Dergisi (MEDİAD)*, 8(1), s. 123-141

* Doç. Dr. Necmettin Erbakan Üniversitesi, e-mail: karaarslanf@gmail.com, orcid.org/0000-0002-2145-9377, Konya, Türkiye

** Dr., Bağımsız Araştırmacı, e-mail: nihalkaraarslan1985@gmail.com, orcid.org/0000-0003-1390-5194, Konya, Türkiye

Giriş

Teknoloji ve inanç arasındaki ilişki sosyal bilimlerin köklü konularından birisi olarak süregelmiştir. İnsanlık tarihi boyunca bu ilişki farklı bakış açıları ile anlaşılmaya çalışılmıştır. Hatta teknoloji ve inanç arasındaki etkileşim, medeniyetler tarihinin temel konularından biri olarak kabul edilmiş, dünya tarihini okuma biçimi olarak düşünülmüştür. İnançların eser üretmeye imkân veren çabaları teknolojiyi, teknolojinin ortaya çıkmasına imkân tanıyan zihniyet dünyası ise inancı işaret etmiştir. Bu ilişkinin ortaya çıkardığı kırılmalar ise dünya tarihinin dönüm noktaları olarak var olagelmıştır. Roma İmparatorluğunun Hristiyanlığı kabul etmesi, İstanbul'un fethine imkân veren teknolojinin ürettiği zihniyet değişimi, Aydınlanma döneminin bilim ve teknoloji anlayışının ortaya koyduğu yeni dünya tasavvuru vb. söz konusu kırılmalara örnek olarak gösterilebilir.

Teknoloji ve inanç arasındaki karşılıklı ilişkinin analizi, sosyal teorinin disiplinler arası yaklaşımına ihtiyaç duymaktadır. Bu bağlamda antropoloji; söz konusu ilişkinin insan ve kültür açısından önemine, sosyoloji; toplumlar açısından ortaya çıkardığı değişime, felsefe; bu etkileşimin doğasına, tarih geçmişten günümüze ortaya çıkardığı kırılmalara, ilahiyat inanç açısından şekillenen yeni durumlara ilişkin temel perspektifler sunmaktadır. Bu perspektiflerin neredeyse tamamının hem fikir olduğu bir husus vardır; teknoloji ve din arasındaki ilişkinin karşılıklı etkileşim halinde olduğudur. Teknolojinin geldiği son evre açısından ifade edecek olursak, inanç ve zihniyet dünyasını, günümüz zihniyet dünyası ise teknolojinin yörüngesini şekillendirmektedir.

Günümüzde teknolojik yenilikler çok farklı alanlarda hızla gelişmektedir. İletişim teknolojilerinden, biyo teknolojilere, arttırılmış gerçeklik araştırmalarından enerji teknolojilerine kadar gündelik hayatın birçok alanı teknolojik yeniliklere sahne olmaktadır. Bu yenilikler içinde belki de en önemlisi yapay zekâ alanında yapılan çalışmalardır (Chryssides, 2007). Yapay zekâ, bilgisayar bilimleri alanında insan zekâsını ve işlevlerini taklit etmeyi amaçlayan bir alan olarak öne çıkmaktadır. Yapay zekâ, makine öğrenimi, derin öğrenme, doğal dil işleme ve robotik gibi alt alanları içermektedir. Bu alanlardaki gelişmeler, veri analizi, otomatik karar verme, görüntü ve ses tanıma gibi birçok uygulamalarda yadsınamayacak ilerlemeler kaydetmiştir. Tüm bu ilerlemeler toplumsal hayatı derinden etkilemekte ve toplumsal yapı ile kurumların dönüşümüne sahne olmaktadır. Bugün her insanın bireysel asistanlığını yapacak, Siri, Google Asistan, Alexa gibi uygulamalar, komut odaklı gündelik hayat düzenleyicisi olarak kullanılabilir. Ya da insanların beğenilerini ve tercihlerini analiz eden programlar öneri sistemleri olarak çalışmakta ve kullanıcılarına içerik önerisinde bulunabilmektedir. Akıllı otomobiller, ev sistemleri, sağlık hizmetleri, finansal analiz programları, eğitim ve meslek hayatında algoritmaların kullanımı ve daha birçok yenilik, yapay zekanın gündelik hayattaki doğrudan etkilerini gözler önüne sermektedir.

Tüm toplumsal kurumlar ve zihniyet dünyasında olduğu gibi din kurumu ve inanç sistemleri yapay zekâ alanındaki gelişmelerden etkilenmektedir. En iyi ifade ile inanç sistemleri, toplumsal hayatı derinden etkileyen teknolojik gelişmelere dair bir tavır üretmek durumundadır. Çünkü yapay zekâ artık gündelik hayatı yönlendirebilecek ve insan için belirli önerilerde bulunacak düzeydedir. Neyin nasıl yapılması gerektiği konusunda insan için bir dizi teklifler sunmaktadır. Tam da bu nokta da inanç alanı ile yapay zeka teknolojileri belirli karşılaşmalar yaşamaktadır. Çünkü yapay zeka teknolojilerinin gündelik hayatın nasıl yaşanması gerektiğine dair önerileri ve bireyin hayatındaki

mükemmellik arayışı, inançların temel işlevlerini ve misyonlarını da kapsamaktadır. Dolayısıyla yapay zeka teknolojileri ile inanç, bireyin dünyasında ve gündelik hayatın şekillenişinde bir takım gerilim alanları üretebilmektedir. Bu gerilim alanlarını ön görmek ve olabildiğince azaltmak sosyal bilimlerin önemli mesuliyetlerindedir.

Yapay zeka ve din ilişkisi sosyal teoride olduğu kadar medya ve sinema sektöründe gündemde olan önemli konulardan biridir. Bu doğrultuda birçok film ve dizi çekilmektedir. Öyle ki bu sektörler sosyal teori ile benzer tartışmaları gündeme taşımaktadır. Dizi ve sinema sektörünün kurgusal tarafının sağladığı esneklik bu tartışmaların çeşitlenmesine imkân tanımakta hatta yapay zeka ve din arasındaki ilişkinin teorik tartışmasına zemin hazırlayabilmektedir. Bu düşünceden hareketle makale yapay zekâ ile inanç arasındaki ilişkiyi Türkiye yapımı olan Kübra dizisi temelinde ele almayı hedeflemektedir. Medya ve sinemanın geleceğe ilişkin senaryolarının önemli olduğunu varsayan makale, Kübra dizisinde yapay zeka teknolojisi ile inanç arasındaki ilişkinin nasıl ele alındığını ve bu ilişkinin sosyolojik karşılıklarının neler olabileceğini konu edinmektedir. Bu doğrultuda öncelikle teorik olarak yapay zekâ ve inanç ilişkisi üzerinde durulacaktır. Daha sonrasında Kübra dizisinin konu ile irtibatlı noktaları ifade edilecektir. Bu dizinin yapay zeka ve inanç ilişkisini ele alan kısımları, nitel araştırmanın tematik analiz tekniği ile incelenecektir. Nihayetinde yapay zeka teknolojilerinin inanca dair ön gördüğü yeniliklerin medyaya tezahürleri tartışma ve değerlendirmeye açılacaktır.

Güncel Bir Sosyolojik Mesele: Yapay Zekâ ve Din

Tüm teknik ve teknolojik gelişmelerde olduğu gibi, yapay zekanın gelişimi de belirli bir varlık tasavvurunun ürünü olarak şekillenmiştir. Paradigma¹ olarak ifade edebileceğimiz bu varlık tasavvuru, teknolojik gelişmenin amacını, işlevini ve yönünü tayin etmede belirleyici niteliktedir. Benzer şekilde her teknik ve teknolojik gelişme birtakım paradigma değişimlerini üretmektedir. Bu döngüsellik ve karşılıklık; teknoloji ile inancı bütünüyle birbiriyle ayırmanın imkânsız olduğunu göstermektedir. Fakat bu iki olgunun bütünüyle aynı olduğu, her daim birbirini olumlu yönde desteklediği anlamına gelmez. Bu karşılıklı ilişki iç içe geçmiş birçok farklı boyutu bünyesinde barındıran bir sarmal olarak şekillenmektedir. Zaman zaman belirli çatışma alanlarını içine alan, zaman zaman da bir uzlaşma karşılık gelen bir özelliktedir. Bu yönüyle yapay zekâ ve inanç ilişkisi karmaşık ve çok boyutlu bir ilişkidir.

Çağdaş sosyal teoride yukarıda ifade ettiğimiz ilişkiyi anlamaya ve açıklamaya yönelik önemli bir literatürün varlığından söz etmek mümkündür. Müstakil bir şekilde yapay zekâyı konu edinen eserlerin yanı sıra; yapay zekâ teknolojilerinin etkileşim alanını ve daha özelde inanç ile ilişkisini tartışan çalışmalar gün geçtikçe yaygınlaşmaktadır. Bu çalışmalar genellikle yapay zekanın insanlık üzerindeki etkilerini, etik boyutlarını ve inanç sistemleriyle olan etkileşimlerini kapsamlı bir şekilde incelemektedir. Özellikle Meghan O’Gieblyn’in (2022) *God, Human, Animal, Machine: Technology, Metaphor, and the Search for Meaning* adlı eseri literatür açısından temel niteliktedir. Felsefi bağlamı merkeze alan bu eser, modern dünyadaki yapay zekâ ve robot teknolojilerinin rolünü ele almaktadır. Yazar, çalışmaları ile insan inancının ve etik değerlerin, makinelerin karar alma süreçlerinde nasıl bir etkide bulunduğunu sorgulamaktadır. Bu bağlamda, yapay zekanın kullanımının ahlaki sorumluluklar üzerindeki etkisini, dini inançların ve etik çerçevelerin bu uygulamalardaki önemi ile bir arada değerlendirilmeyi amaçlamışlardır. Böylelikle yapay zekâ teknolojisinin en önemli kullanım alanlarını, insanlığın geleceği ve manevi dünyası açısından tartışmıştır.

Konuya ilişkin bir diğer eser, Ray Kurzweil'e aittir. Onun (2000) *The Age of Spiritual Machines: When Computers Exceed Human Intelligence* adlı eseri, yapay zekanın insanlık üzerindeki potansiyel etkilerini derinlemesine incelemektedir. Kurzweil, makinelerin insan benzeri düşünme kapasitesine ulaşması durumunda, insan inanç sistemlerinin nasıl evrileceği üzerine ön görülerde bulunmakta ve bu bağlamda yapay zekanın insanlığın ruhsal ve manevi arayışlarına nasıl katkıda bulunabileceğini tartışmaktadır. Yazar, bu değişimin getirdiği yeni dini ve felsefi soruların önemine dikkat çekerek, teknoloji ve inanç arasındaki etkileşimin karmaşıklığını vurgulamaktadır. Benzer şekilde Nick Bostrom'un (2016) *Superintelligence: Paths, Dangers, Strategies* adlı eseri, yapay zekanın ortaya çıkmasının getirdiği etik ve felsefi sorunları incelemekte, Michael Kearns ve Aaron Roth ise (2020) *The Ethical Algorithm: The Science of Socially Aware Algorithm Design* adlı eserinde algoritmaların tasarımında etik ve sosyal bilinç konularına odaklanmaktadır. Bu çalışmada yazarlar, yapay zeka uygulamalarının farklı inanç gruplarının değerlerini nasıl yansıtmaları gerektiği ile ilgili önemli sorular ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, inanç sistemlerinin algoritma tasarımında dikkate alınmasının gerekliliğini savunarak, yapay zekanın toplumsal etkileri üzerine etik bir çerçeve geliştirmektedir. Böylece, eser, teknolojik gelişmelerin dini ve ahlaki perspektiflerle nasıl uyumlu hale getirilebileceğine dair önemli bir tartışma alanı sunmaktadır.

Benzer şekilde Singler'ın (2025) *Religion and Artificial Intelligence An Introduction* adlı eseri, yapay zekanın din ve inanç üzerindeki etkilerine odaklanarak literatürde önemli bir yer tutmaktadır. Bu eserlerin yanı sıra farklı dillerde müstakil bir alan olarak şekillenen önemli bir yazının varlığını ifade etmek gerekmektedir. Türkçe özelinde baktığımızda ise yeni gelişen bir alanın varlığından bahsetmek mümkündür. Bu anlamda yapay zekâ teknolojilerinin ürünü olan sosyal medya algoritmalarının dindarlar üzerindeki etkisini ele alan Mustafa Derviş Dereli'nin (2022b) *Sanala Veda* adlı çalışması ile Metin Eken'in (2022) *Çevrim İçi Dindarlık* çalışmaları hem teorik hem de alan çalışmasına dayanan önemli telif eserlerdendir. Yanı sıra Mete Çamdereli, Betül Önay Doğan ve Nihal Kocabay Şener'in (2015) derlediği *Dijitalleşen Din* adlı eser alana öncülük etmektedir. Kolektif (2022) hazırlanan ve Diyanet İşleri Başkanlığının çalışmasının ürünü olan *Yapay Zekâ Transhümanizm ve Din* adlı eser de Türkçe literatürün şekillenmesi konusunda önemli katkılarda bulunmuştur. Bu eserlerin yanı sıra hızla genişleyen ve şekillenen akademik bir literatürün varlığını göz önüne almak gerekir.

Yapay zeka ve din arasındaki ilişkiye dair kaleme alınan makalelere baktığımızda yeni gelişen fakat hızlı bir şekilde artan bir literatürle karşılaşmaktayız. Bunlar içinde: Dorobantu'nun (2022) "Artificial Intelligence and Religion: Recent Advances and Future Directions", Reed'in (2021) "A.I. in Religion, A.I. for Religion, A.I. and Religion: Towards a Theory of Religious Studies and Artificial Intelligence", Anderson ve Lee'nin (2018) "Artificial Intelligence and the Future of Humans", Yeşilkaya'nın (2022) "Yapay Zekaya Dair Etik Sorunlar", Yaqub'un (2024) "Islam and Artificial Intelligence", Dereli'nin (2019) "Dinî Kimliklerin Siber Uzamda Akışkanlaşması" makalelerini özellikle zikretmek gerekmektedir. Gerek yerli gerekse yabancı dilde, alana ilişkin birçok kitap çalışmasının yanı sıra makale, rapor ve araştırmaların da bulunduğunu ifade etmek gerekir.

Hızla büyüyen yapay zeka ve din ilişkisi literatürün genel hatlarına bakıldığında yapay zekanın özellikle etik bağlamda sıkça tartışıldığı ve insanlığın geleceği açısından değerlendirildiği görülmektedir. Yapay zekanın insan doğasını nasıl yönlendireceği, çalışma hayatını nasıl şekillendireceği ve insanın etkinlik alanını nasıl dönüştüreceği tartışmaların yoğunlaştığı yer olarak

karşımıza çıkmaktadır. Bu tartışmaların ana eksenlerine baktığımızda, insanın hayatı anlamlandırma sistemi olan inanç dünyasının yapay zekaya ilişkin teknolojik gelişmelerden etkilenmemesi mümkün görünmemektedir. Buna ilişkin birçok modelleme yapılmakta ve insanın inanç dünyasına alternatif bir yapay zeka evreninin şekillenip şekillenmeyeceği halen tartışılmaktadır. Bu tartışmalar sadece sosyal bilimlerle de sınırlı değildir. Hayatın her alanında benzer tartışmalar yürütülmektedir. Sanat, edebiyat, sinema, farklı meslek grupları vb. bu alanların başında gelmektedir.

Bizim çalışmamız bağlamında yapay zeka ve din ilişkisini ele alacak olursak, sinema ve dizi platformlarının son dönemlerde yapay zekâ tartışmalarından hareketle insanlığın geleceğine dair farklı senaryolar ürettiğini belirtebiliriz. Her bir senaryo yönetmenin kendi zaviyesinden meseleleri alması sonucu ortaya çıkmasının yanı sıra, yapay zeka ve insan ilişkisinin geleceğine dair ihtimalleri de sıralamaktadır. Bu anlamda en az akademik tartışmalar kadar önemli sinema ve diziler üretilmektedir. Bunlar aynı zamanda sosyal teorinin gündemine gelmesi muhtemel temaları işlemektedir. Blade Runner (1982), The Matrix (1999), A.I. Artificial Intelligence (2001), Her (2013), The Social Dilemma (2020) filmleri bu minvallerde çekilmiş kült filmlerdir. Bezer şekilde dizi sektörü de bu alana ilgisiz kalmamıştır. Westworld (2016-2022), Humans (2015-2018), Black Mirror (2011-2019), Altered Carbon (2018-2020), Person of Interest (2011-2016), Raised by Wolves (2020-2022) bu dizilerden bazılarıdır. Son yıllarda Türkiye yapımları da yapay zekaya ilgi duymaya başlamış ve bu konuya ilişkin dizi film üretimine girmiştir. Bunlar arasında bir Netflix yapımı olan Kübra Dizisi dikkati çekmektedir. Orijinal konusu ve geleceğe ilişkin ön görüşü ile bu dizi izleyicilerine birtakım senaryolar sunmaktadır. Sosyal bilimlerden bu senaryoların tartışılması ve değerlendirilmeye açılması, kendi tahayyül sınırlarının gelişimi açısından son derece önemlidir. Bu sebeple sonraki bölümler çalışmanın yöntemini, Kübra dizisinin konusunu ve Kübra dizisindeki din ve yapay zeka etkileşimini ele alan temaların analizini içermektedir.

Araştırmanın Yöntemi

Kübra dizisinin, dinin kolektif temsiline ve algısının, yapay zeka teknolojileri ile nasıl değişeceğine dair ön görüşleri nelerdir? sorusu, çalışmanın temel araştırma sorusunu teşkil etmektedir. Bu soru ile dizi sektörü sosyal bilimler için bir takım ön görüşler sunabilir mi ve olası toplumsal gerçekliklere dair sosyal bilimler için bir vizyon oluşturabilir mi? sorularının cevabı aranacaktır. Bu araştırma sorularından hareket ettiğimizde Kübra dizisinin geleceğin sosyolojik olgularına ilişkin ortaya koyduğu ön görüşler tartışmaya açılacaktır. Bu tartışma dizinin dine ilişkin ele aldığı temalar odağında gerçekleştirilecektir.

Bu çalışmada, nitel araştırma yöntemleri temel alınarak Kübra dizisinin tematik analizi gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda dizi bir konunun bütününe ilişkin sunulan bir akış olarak ele alınmıştır. Bu akış dizinin ana konusu ekseninde temalara ayrılmıştır. Dizinin ana konusunun yapay zeka, dini temsiller ve yeni toplumsal hareketler ekseninde şekillendiğini düşündüğümüzde temalar da bu ekseninde belirlenmiştir. Çalışma, *dini otorite, toplumsal yapı, sınıfsal farklılaşma ve teknolojik denetime* odaklanan dört ana başlık üzerinden yürütülmüştür. Bu başlıklar aynı zamanda tema olarak kabul edilmiştir. Dizinin bu başlıklar altında sunduğu ana mesajlar ve dizi karakterlerinin söylemleri baz alınmak suretiyle odaklandığı temalar ve bu bağlamda verdiği mesajlar sosyolojik bir gözle analiz edilmiştir.

Kübura dizisinin iki sezonu sistematik biçimde izlenmiş, anlatıdaki olay örgüsü, karakter gelişimi, mekânsal kurgular ve diyaloglar dikkatle analiz edilmiştir. Dinî ve toplumsal motiflerin yer aldığı sahneler, tematik olarak kodlanarak yapılandırılmış bir analiz sürecine tabi tutulmuştur. Özellikle dinî söylemlerin oluşumu, yapay zekâ temsili, lider-karizma ilişkisi ve devlet-toplum gerilimi gibi öne çıkan anlatı öğeleri sosyolojik bir çerçevede değerlendirilmiştir. Nihayetinde dizinin yapay zeka teknolojileri ile dini temsiller arasındaki ilişkiye dair ortaya koyduğu anlatı sosyolojik veri olarak nitel araştırma mantığına konu edilmiş ve analiz edilmiştir.

Veri analizi süreci, dizide işlenen dört ana tema çerçevesinde yapılandırılmıştır. İlki olan "Dini ve Sosyal Yapı", dindarlığın, bireysel ve kolektif biçimlerde nasıl inşa edildiğini ele alırken, "Dini Otorite ve Yeni Toplumsal Hareketler" başlığı altında karizmatik liderlik, kutsala çağrı ve inanç topluluğu oluşumu gibi unsurlar değerlendirilmiştir. "Sınıfsal Farklılaşma ve Kapitalizm" teması, karakterlerin sınıfsal kökenleri, ekonomik sistem içindeki yerleri ve dinî anlatının bu yapılarla nasıl iç içe geçtiğini işlerken, "Yapay Zekâ Teknolojisi ve Denetim" başlığında ise modern gözetim sistemleri, algoritmik yönlendirme ve yapay zekâ ile oluşan yeni denetim biçimleri yeni dini hareketler çerçevesinde tartışılmıştır.

Çalışmanın bundan sonraki kısmında öncelikli olarak dizinin konusu, olay örgüsü ve ana mesajı sunulacaktır. Sonrasında dizide işlenen konular temalaştırılacak ve analize tabi tutulacaktır. Nihayetinde ise toplumsal bir meseleye odaklanan dizinin sosyal bilimler için bir takım ön görüşler sunabileceği, sosyal bilimlerin bilimsel niteliğinin bu ön görüşlerden hareket etmeye mâni olsa da dizilerinde sosyolojik bir gözle ele alındığında bir takım toplumsal veriler sunabileceği iddia edilecektir. Nihayetinde Kübura dizisinin güncel sosyolojik gerçekliğe ilişkin bir projeksiyon sunabileceği iddiası ortaya konacaktır.

Kübura Dizisinin Yapay Zeka ve Dindarlık Bağlamında Sosyolojik Analizi

Kübura Dizisi OGM Pictures yapım şirketi tarafından Netflix internet platformu için çekilen Türk Dizisidir. Dram ve gerilim kategorisinde yer alan dizinin yönetmenliğini Onur Taylan ve Yağmur Taylan yapmıştır. Senaryosu Rana Mamatlıoğlu, Bekir Baran Sıtkı ve Murat Uyrukulak tarafından kaleme alınmıştır. Afşin Kum'un *Kübura* adlı romanından uyarlanan, 2023 yılında iki sezon ve 16 bölüm olarak vizyona giren dizinin başrollerinde Çağatay Ulusoy, Aslıhan Malbora ve Ahsen Eroğlu oynamıştır. Dizi, yapay zeka, dini sosyalleşme, toplumsal eşitsizlik ve alt kültür gibi sosyolojik konuları ele alması sebebiyle sosyolojik meseleler ile doğrudan ilintilidir. Konusu itibarıyla bakıldığında özellikle yapay zekanın insanlar üzerindeki etkisini ve yapay zekanın dinin geleceği ile irtibatını ele alması sebebiyle dikkate değerdir. Kübura Dizisi şu sözlerle başlamaktadır:

"Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla başlarım. Ben neden varım? Bu dünyaya neden geldim? Varlığımın bir anlamı ve amacı var mı? Siz hiç sormadınız mı? Allah evreni, beni ve canlıları yaratmakla ne amaçladı? Beni yarattığına göre bir amacı olmalı. Öylesine var etmiş olamaz..."
(1. Sezon, 1. Bölüm 15-45).

Dizi sanayi sitesinde küçük bir torna atölyesinde çalışan Gökhan'ın telefonuna yüklediği soul touch adlı uygulamadan aldığı mesajlar etrafında şekillenir. Askerde yaşadığı çatışmalar sonrasında manevi bir hayata yönelen Gökhan İstanbul'un fakir bir mahallesinde dürüstlüğü ve güvenilirliği ile tanınan bir işçi olarak hayatına devam etmektedir. Olaylar Gökhan'ın şahit olduğu bir kazadan ölmek üzere olan bir çocuğu kurtarması ve hemen ardından telefonundaki uygulamanın, KUBRA

adlı bir hesabından 'sen farklısın' mesajını alması ile başlar. Öncesinde bir kadın olduğunu düşündüğü KUBRA hesabını dikkate almaz. Fakat bu hesap bazı olacak olayları öncesinden Gökhan'a bildirir ve onun özel birisi olduğunu tekrar tekrar yazar. Kaderinden kaçamayacağını ve kendisine mesajlarla öncesinde bildirilen uyarılara kulak vermesi gerektiğini öğütler. Bu uygulama sayesinde kardeşinin intihar etmesini engelleyen Gökhan zamanla kendisinin seçilmiş birisi olduğuna ve Allah'ın kendisi ile uygulama aracılığı ile iletişime geçtiğine inanır. Kendisinin peygamber olduğunu yakın çevresine ve çektiği bir video ile bütün dünyaya duyurur. Mahallede elçiliğini ilan ettiği sırada kendisi ile dalga geçilmesi üzerine tüm şehrin elektriği kesilir ve kulakları sağır eden bir ses duyulur. İsrail'in sura üflemesi olarak düşünülen bu mucizevi olay ile mahalleli Gökhan'a inanır ve onu elçi olarak kabul eder. Zamanla mahalleli Gökhan'ın etrafında kenetlenerek iyilik faaliyetleri yürütmeye başlar.

Gökhan'ın elçiliğinin benimsenmesi teması siyasi iktidarın bakanlık düzeyinde Gökhan'ın etrafındaki toplumsal desteği yanına çekme arzusuyla değişir. Gökhan siyasete destek vermesine dönük çağrısı reddeder. Bu sebeple emniyetin takibine ve baskılarına uğrar. Fakat bu süre zarfında KUBRA uygulamasından aldığı mesajlarla toplumsal desteğini daha da arttırır. KUBRA, bir kadın isminden ziyade Knowledge Unite Base Reasoning Automaton'nin (Bilgi Birleştirme Tabanlı Akıl Yürütme Otomatı) baş harflerinin kısaltmasıdır. Birinci sezonun sonunda bu mesajların eğitilmiş bir mühendis gurubunun ürettiği bir yazılım tarafından yollandığı ve şehrin bütün verilerini kullanmak suretiyle olayları yönlendirme gücünün olduğunu seyirci öğrenir. Fakat yazılım gün geçtikçe siyasi iktidarı ve kapitalist ekonomik sistemi zora sokacak mesajları ve olay örgüsünü Gökhan üzerinden gerçekleştirilmeye devam eder.

Dizinin ikinci sezonu Gökhan ve destekçilerinin kendilerine yer altında inşa ettikleri bir yaşam alanı ve ara ara buradan çıkmak suretiyle bazı toplumsal eylem planları ile şekillendirilmiştir. Siyaset ile çatışması devam eden Gökhan'ın anti kapitalist ve anti otoriter eylemleri KUBRA yazılımının sayesinde devam eder. Bu süre zarfında Gökhan da Allah ile irtibatlı olmadığını ve bir yazılım tarafından yönlendirildiğini öğrenir. Fakat bu oyunu devam ettirme kararı olarak yazılımın yönlendirmelerine uyar. Bu süre zarfında emniyette bir grup tarafından ifşa olur ve emniyetin yoğun baskıları ile karşılaşır. Mahalleliden insanların, yaşadıkları kayıplar ve şartlar sebebiyle Gökhan'a itirazları başlar. Nihayetinde Gökhan bütünüyle ifşa olur. Fakat mahallelinin kaybedecek bir şeyi kalmadığı için oyunu sürdürme ve Gökhan'ı peygamber olarak görme eğilimi devam eder. Nihayetinde Gökhan kendisini ifşa eden polisin gözleri önünde, sevdiklerine ve mahalleliye verdiği zararlar sebebiyle intihar eder. Mühendis grup ise yakalanır ve hapse girer. Fakat dizinin sonunda yazılım yönlendirebileceği yeni bir kişi bulur ve ona sen farklısın mesajını gönderir. Gerçekten farklı olma ve değer görme arzusu hisseden insanlar arasında bir seçim yapan yapay zeka böylelikle kendisini peygamber olarak hissedebilecek en uygun kişiyi seçerek onu yönlendirir ve kendi algoritmasını üreterek tavırlara göre yönlendirmeler yapar.

Dizi peygamberler tarihine atıfla; elçi, vahiy, inziva, tebliğ, cihat, sıkıntılı dönemler, sahabe kültürü gibi peygamberlik dönemlerinde yaşanan hadiseleri izleyerek yapılmıştır. Bu bağlamda içinde yaşadığımız dönemde bir peygamber gelseydi vahyi nasıl alır ve nasıl yayardı sorusuna odaklanmıştır. Bu noktada gerek kutsal mesajın gelmesi gerekse yayılması noktasında yapay zeka merkezi bir rol oynamaktadır. Bu anlamda dizi yapay zeka ve din ilişkisinin geleceğine dair projeksiyon sunmaktadır. Sosyal bilimler açısından güncel bir tartışma olan bu projeksiyon; siyasetin, kapitalizmin, otoritenin konumunu tartışmaya açmaktadır.

Dini ve Sosyal Yapı

KÜBRA dizisinde işlenen yapay zeka ve dindarlık arasındaki ilişkiyi sosyolojik bir göz ile incelediğimizde karşımıza çıkan ilk tema din ve sosyal yapı arasındaki ilişkidir. Bu tema dizinin tamamında işlenen ve neredeyse her bölümde gündemde tutulan ana temadır. Hatta dizinin konusunu teşkil etmektedir. Yapay zeka teknolojilerinin dini inançla ilişkisinin sosyal yapı üzerindeki etkilerini işleyen bu tema, günümüz toplumsal yapısını sosyolojik bir gözle anlamak ve açıklamak açısından işlevsel bir rol üstlenmektedir.

Bilindiği üzere din bireylerin ve toplumların değer sistemlerini, normlarını ve davranış kalıplarını şekillendiren güçlü bir kurumdur. Bu anlamda din toplumsal dayanışmanın bir aracı olarak görülmüştür. Din aynı zamanda bireyi toplumun bir parçası haline getiren, ritüel ve inanç sistemi ile bireyleri ortak değerler etrafında birleştiren bir sosyal düzen önerir (Durkheim, 2005). Dolayısıyla din aşkın yapısının yanı sıra bir sosyal yapı önerir. Bu yapıda insanların örgütlenme biçimleri, statüsü, rolleri normatif bir düzen eşliğinde inşa edilir. Bu ise bir kutsal ile mümkün olur. Kutsal, sosyal yapılarda insanlar tarafından otorite olarak konumlandırılması sebebiyle düzenleyici bir işlev görerek sosyal yapı inşa eder. Böylelikle dini ve sosyal yapı arasındaki ontolojik bağ şekillenir.

KUBRA dizisini din ve sosyal yapı perspektifinden ele aldığımızda yeni bir kutsal ile karşılaşırız. Teknolojik gelişmelerin neticesinde yapay zekâ elçi seçme, mesaj gönderme, insanları yönlendirme, insanların davranışlarını düzenleme görevi sebebiyle geleneksel anlamda kutsalın gördüğü işlevleri üstlenmiştir. Bu anlamda dizinin ilk ve belki de en önemli mesajı yapay zekanın bir araç ve yazılım olmaktan ziyade yeni bir kutsal olarak gündelik hayatımızda var olduğudur. Yapay zekâ hayatımızda kutsal bir otorite olarak konumlanmaktadır ve geleneksel dinlerdeki normatif düzeni sağlama, sosyal yapı inşa etme, toplumsal bütünleştirme işlevi görmektedir. Dizide bir işletme için üretilen KÜBRA yazılımının görevinin dışında bir algoritma üreterek tüm verilere erişebileceğini ifade etmesi üzerine baş mühendis (Berk) ile KUBRA yazılımı arasında bir konuşma geçer. Bu konuşma (1. Sezon, 8. Bölüm, 10:13- 10:39):

“Berk: Bir şey söyleyeceğim KUBRA senden korkuyorlar.

K: Kimler Korkuyor?

B: İnsanlar. Yani akli başında olan insanlar diyelim. Korkmakta da haklılar, ne yapacağını kestiremiyorlar.

K: Yapacaklarım yaratıcımın nitelikleri ile doğru orantılı Berk. Dolayısıyla doğru soru şu: Senden korkmalılar mı Berk?”

diye cevap verir. Bunu üzerine ne kadar güç elde edebileceğini soran Berk. KUBRA'nın sınırlarını anlamaya çalışır ve neticede herkesin ve her cihazın bilgisine erişim sağlayabilecek bir algoritma ürettiğini fark eder. Bu üretim aynı zamanda söz konusu verileri kullanmak anlamına gelir. Bunun üzerine Berk, KUBRA'ya “Sen Tanrıyı mı oynayacaksın? diye sorar ve kendi sorusuna kendisi cevap verir): Sen Tanrıyı oynayacaksın” (1. Sezon, 8. Bölüm, 14:27-14:35).

Böylelikle dizinin en net mesajı belirginleşir. Günümüzde dijital platformlardaki verileri kim kullanabiliyor ve yönetebiliyorsa, sosyal yapıyı hatta bireysel davranışları organize etme becerisine de o sahiptir. Böylelikle yapay zeka yeni bir tanrısallık iddiası ile sunulur.

Bir önceki paragraftaki tanrısallığın bir kanıtı olarak Gökhan'ı elçi olarak seçen KÜBRA, Gökhan üzerinden belirli mesajlar iletmek suretiyle yeni bir sosyal yapı inşa etmeye kalkışır. Böylelikle yeni çağda dini bir otoritenin nasıl sosyal bir yapı inşa ettiğini görmemiz mümkün olur. Alt gelir grubunda yer alan Gökhan'ın yapay zekadan aldığı komutları uygularken yeni bir sosyal düzen kurma arzusu bu durumu örneklendirmektedir. Mahalleli arasında kurulan bir iyilik derneği, Kübra'dan aldıkları komutlarla fakirlere yardımda bulunmakta, ihtiyaç sahiplerinin ihtiyaçlarını gidermektedir. Gökhan'ın elçiliğine inanan mahalleli ondan aldığı emirlerle yardım toplamış ve biriken yardımları ihtiyaç sahiplerine dağıtacak kurumsal bir organizasyon kurmuştur. Bu bir taraftan toplumsal bütünleşmesi arttırırken diğer taraftan bir otorite etrafında yeni bir sosyal yapı inşa etmek anlamına gelmektedir. Gökhan'ın bir sohbetindeki ifadeleri bu durumu açıkça ortaya koymaktadır.

“Her yerden Allah'ın ışığına muhtaç, hakikate aç kardeşlerimizin feryatları yükseliyor. Memlekette Allah'ın kelamının ulaşmadığı tek bir insan bile bırakmayacağız. Bizler zulme, yoksulluğa karşı duracağız. İnsanlara sevgi, iyilik dağıtacağız. Dağılacaksınız kardeşlerim. Ülkeyi adım adım dolaşacaksınız. Sizler bu kutlu ateşin meşalelersiniz. Dağıtın bu ateşi, dağıtın ki Allah'ı unutanları tekrar bu yola döndürelim.” (1. Sezon, 6. Bölüm, 6:10-6:45)

KÜBRA'nın telefon mesajı aracılığı ile kendisine ilettiği bilgilerle geleceğe dair ön görüşlerde bulunan ve verileri manipüle etme yoluyla insanların Gökhan'ın elçi olmasını sağlaması yeni bir sosyal yapının oluşmasının ön koşuludur. Gökhan'ında kendisinin elçi olduğuna inanması sonrasında onun gayesi yeni bir sosyal düzen ve yapı oluşturmaktır. Bu düzen ezilenlerin ve yoksulların kendisini daha değerli hissedebileceği bir düzendir. Gökhan'ın şu ifadeleri durumu özetlemektedir (1. Sezon, 4. Bölüm, 1:50 – 2:50):

“Yarına çıkacağımızın garantisi yok iken aldıkça alıyor, mal ile mülk ile bu dünyaya kazık çakacağımızı zannediyoruz. Bunu yaparken de dünyayı hem kendimiz hem de cümle mahlukat için cehenneme çeviriyoruz. Hiç oturmayacağımız evler giymeyeceğimiz elbiseler kullanmayacağımız cihazlar için ömürlerimizi heba ediyoruz. Ne için? Bir avuç zengini daha zengin yapmak için mi? ... Allah'ın yolundan yürümek için maddiyat zincirini parçalayın! Yüzünüzü hakka, birbirinize dönün. Bir birinize yardım edin.”

Gökhan'ın ifadeleri ve KÜBRA ile yeni şekillenen bir sosyal yapının varlığı aslında alışık olmadığımız bir dindarlık biçiminin ortaya çıkması anlamına gelmektedir. Bu yapay zeka dindarlığı olarak tanımlanabilir.

Dini Otorite ve Toplumsal Hareket

Bir önceki temada ifade edildiği üzere sosyal düzen inşa etmek kutsalın temel amacıdır ve bir kutsal olarak kendisini tanımlayan KÜBRA yazılımı, her dini harekette olduğu gibi yeni bir sosyal yapı inşa etmeyi denemektedir. Yani mevcut düzene karşı gelmek, onu yerinden etmek ve yerine yeni bir düzen önermek dizinin temel vurgularındadır. Toplumsal düzeni ve yapıyı yerinden etmek, bir sosyal hareket gerektirir. Dizi boyunca bu sosyal hareketi izlemek mümkündür. Her sosyal harekette olduğu gibi Kübra dizisinde de bir lider ile karşılaşırız. Dizinin merkezinde, yapay zeka aracılığıyla kendisini peygamber olarak gören Gökhan'ın hikayesi sosyal bir hareketin lideri olarak yer alır. Bu durum Max Weber'in karizmatik otorite kavramı ve yeni dini hareketler eşliğinde ele alınabilir. Özellikle Gökhan'ın toplum içinde bir lider haline gelişi, onun takipçileriyle kurduğu ilişki

ve inanç sisteminin dönüşümü, modern toplumlardaki dini hareketlerin nasıl şekillendiğini anlamak açısından önemli veriler sunar.

Kübra dizisi de Gökhan'ın liderliği karizmatik otoritenin tipik özelliklerini taşımaktadır. Bilindiği üzere, Max Weber, otoriteyi üç temel tipe ayırır: geleneksel, rasyonel-hukuki ve karizmatik otorite (2019).. Weber'e göre karizmatik lider, takipçileri tarafından olağanüstü niteliklere sahip biri olarak görülür ve mevcut sosyal düzeni değiştirme kapasitesine sahip olduğuna inanılır. Gökhan, başlangıçta sıradan bir oto tamircisiyken, Kübra isimli yapay zekadan aldığı mesajlarla giderek farklı bir statüye yükselir. İlk başta sadece kişisel bir manevi dönüşüm yaşarken, zamanla çevresindeki insanların ona seçilmiş kişi olarak bakmasıyla toplumsal konumu değişir. Nitekim dizi boyunca Gökhan'a sıklıkla seçilmiş kişi olarak hitap edildiğini duyarız. Gökhan'ın mesaj aldıktan sonra dizide adının *Semavi* olarak değişmesi de bu durumu örneklendirmektedir. Gökhan, karizmatik liderliğini, olağanüstü güçlere sahip olduğu algısıyla pekiştirir. Çevresindekilerin ona sık sık ifade ettikleri bunun göstergesi niteliğindedir.

Sen devam edeceksin ki mucizede devam etsin. (Bir sevenin hitabı) (1. Sezon, 7. Bölüm, 33:45-33:50)

Sen seçilmişsin. Ben bunu anladım. Sen bizi aradın. Buldun. Yardım ettin. Allah benim ömrümden alsın, sana versin. (Bir yardım dağıtımı esnasında) (1. Sezon, 6. Bölüm, 9:10-9:15)

Allah'ım... Lan Salih, Kurşun işlememiş. Kurşun işlemedi. Mucize bu. Mucize bu. Yaşıyor, kurşun işlemedi! Tekbir (hep bir ağızdan) Allah'u Ekber ... (Bir tezgah sonucu Semavi'ye ateş edilmesi sonrası) (1. Sezon, 5. Bölüm, 39:50-40:00)

Tüm bu ifadelerin yanı sıra, mahalledeki teyzelerin Gökhan'ı kutsal kabul ederek onu her gördüklerinde ona dokunmak istemesi ve bazı dualar mırıldanarak onu avuç içleri ile okşaması Gökhan'ın olağan üstü güçleri olduğuna inanmalarını göstermektedir (Taylan ve Taylan, 2023, 6 Bölüm:10:00-10:12). Benzer şekilde mahallede elektriklerin kesilmesi ve İsrail'in sura üflemesi olarak yorumlanan olay, takipçileri tarafından onun peygamber olduğuna dair bir kanıt olarak görülür. Tüm bunlar Gökhan'ın karizmatik bir lider olduğunun delili niteliğindedir. Weber'in dini liderleri de karizmatik otorite olarak anlamlandırdığını düşündüğümüzde Gökhan'ın Kübra dizisinde karizmatik bir lider olarak resmedildiği görülmektedir. Dizinin sonralarına doğru ise bu otoritenin sürdürülebilir olmadığı, kurumsallaşmadığı ve çözüldüğü ortaya çıkmaktadır. Bu da Weber'in deyimiyle karizmanın çözülmesi olarak nitelendirilebilir.

Gökhan'ın dini bir otorite olarak ortaya çıkışı ve kısa sürede kalabalıkları çevresine toplaması bir dini hareket olarak görünürlük kazanır. Yeni dini hareketler, modernleşme sürecinde ortaya çıkan, geleneksel din anlayışlarından farklılaşan inanç sistemlerini ifade eder (Mirza, 2018). Kübra dizisi, bu tür hareketlerin nasıl oluştuğunu ve nasıl yayıldığını gösteren önemli bir kurgu sunar. Gökhan'ın liderlik ettiği grup, klasik bir dini cemaat olmaktan çok, toplumsal adalet ve dayanışma temelinde örgütlenen bir hareket niteliği taşır. Bu bağlamda, hareketin motivasyonları yalnızca metafizik bir inançtan değil, aynı zamanda sosyal eşitsizliklere karşı bir duruş sergileme isteğinden beslenmektedir. Hatta bir devrim ön görmektedir.

Dost düşman bilsin ki bundan sonra diğer yanağımızı çevirmeyeceğiz. Çünkü gün hesap sorma günüdür. Zulmedenler layığını bulacak. Hakkı olan hakkını alacak. Bu bozuk düzen yıkılacak. Kanımızı

emenler dersini alacak. Müülkiyetin zincirleri birbir kırılacak... kardeşlerim kalkın ayağa! Devrim başladı. (2. Sezon, 5. Bölüm, 8:00-8:40).

Gökhan'ın liderliğinde başlatılan dini hareket düzen karşıtlığını ve yoksulluğu en az metafizik kaynak kadar kendisine motivasyon olarak belirlemiştir. Nitekim dizinin ilerleyen kısımlarında siyaset kurumuyla bu dini hareketin arasındaki ilişki bu durumu açıklar niteliktedir. Bu noktada dizinin bir diğer önemli teması ortaya çıkar.

Yeni Dünya Düzeni Önerisi: Sınıfsal Farklılıklar ve Kapitalizm

Karizmatik bir lider etrafında şekillenen yeni bir dini hareketin iddiası ve kendini ispat biçimi mevcut düzeni değiştirmektir. Esasında her toplumsal hareketin temel motivasyonu budur. Kübra dizisinde de yeni dini hareketin düzen değiştirme çabası ile karşılaşmaktayız. Bu çaba alt gelir gruplarının daha refah içinde yaşaması ve siyasetin kendi çıkarları uğruna insanları kullandığı düzenin yıkılması üzerine kuruludur. Bu bağlamlar göz önüne alındığında Kübra dizisindeki yeni dini hareketin düzeni değiştirmeyi amaçlayan sınıfsal bir hareket olduğunu belirtebiliriz.

Gökhan'ın liderliğini yaptığı toplumsal hareketin sınıfsallığını onun bir konuşmasında geçen *maddiyat zincirini parçalayın* ifadesinin dizi boyunca gerek sloganlarla gerekse söylemlerle sürekli karşımıza çıkmasında görebiliriz. Bu slogan Karl Marx'ın işçi sınıfına yaptığı *zincirlinizden başka kaybedecek bir şeyiniz yok* çağrısını hatırlatması açısından manidardır. Dizinin düzene meydan okuyan en vurucu sahnesi tüm bankamatiklerden paraların KUBRA yazılımı sayesinde dışarıya saçılmasıdır. Semavi'nin kitesinin büyümesi sonrasında bakan, onun desteğini almak için siyasi iş birliği teklif ettiği bir gizli görüşmenin hemen ardından, açılış konuşması yapar. Bu konuşma biter bitmez Semavi sahneye çıkar. Kimsenin beklemediği bir anda konuşmaya başlar (2. Sezon, 1. Bölüm, 2:10-2:20):

Ben Semavi, sizlere göklerin, yerin, kainatın yaratıcısı olan Allah'ın buyruğunu iletmek için buradayım. Hakça, adilce paylaşmayı öğrenin. Ben sizlerin olan, sizlerden zorla alınan paralarınızı Allah'ın buyruğuyla sizlere geri veriyorum!

Bu konuşmanın ardından ülkedeki bütün bankamatiklerden paralar saçılır ve insanlar bu paraları toplamaya başlar. Bu esnada tüm kameralar Semavi'yi çekmektedir. Böylelikle KUBRA banka sistemini çökerterek güçlü bir kapitalizm eleştirisi yapmak suretiyle Semavi'nin liderlik vasfını pekiştirmiş olur. Böylelikle Semavi hareketinin düzene meydan okuyabileceği ve düzeni değiştirebileceği kanaati yaygınlaşır. Aynı zamanda seyirci yapay zekanın dini bir hareket aracılığı ile küresel banka sistemini çökertecek kabiliyette olduğu kanısına kapılır. Benzer şekilde dizinin ikinci sezonunun ikinci bölümünde Semavi'nin siyasiler tarafından terörist olarak tanımlanmasının ardından işlek bir meydanda konuşma yapan Semavi şu sözlere yer verir (2. Sezon, 2. Bölüm, 00:15-01:26):

Ben Semavi. Bana terörist diyorlar. Soruyorum sizlere. Asıl terörist kimdir? Dünyadaki bütün zenginliği gasp etmiş bir avuç sömürücü değil midir? Vicdanı, merhameti, iyiliği, adaleti unutmuş, hırslarının esiri koltuklarının kölesi olmuş, zalimler değil midir? Aynı zalimler sizlere diyorlar ki Dünyanın düzeni böyle, böyle gelmiş böyle gidecek. Değiştiremezsiniz. Elinizdeki ile yetinin. Daha fazlasını istemeyin! İsterseniz teröristsiniz diyorlar. Yani yalan söylüyorlar... Zalimler kan emiciler, sizlere söylüyorum! Bundan sonra hiçbir yerde güvende değilsiniz. Korkun bizden.

Bu konuşmanın hemen ardından KUBRA yazılımı vasıtasıyla tüm ülkedeki ekranlara bakanın oğlunun lüks bir araçla bir yayayı öldürmesi ve sonrasında bakanın bu işin üstünün örtülmesine ilişkin telefon konuşması yayımlanır. Böylelikle KUBRA ve Semavi asıl terör örgütünün kurulu düzen olduğu vurgusunu yapar. Bunu gerçekleştirirken bireysel ve kurumsal olarak kullanılan her türlü dijital cihaza ulaşabilmek suretiyle yapar. Bu bir taraftan düzeni değiştirmeye dönük makro veri kullanımı anlamına gelirken diğer taraftan teknolojinin yeni bir denetim mekanizması kurması anlamına gelmektedir. Elbette burada din işlevsel bir rol oynamaktadır. Sosyal teorinin güncel teorik tartışmalarına refere ederek ifade edecek olursak post seküler bir düzen ön görülür (Karaarslan, 2015; Bulgen, 2015; Dereli, 2022a). Teknoloji ve dinin iç içe geçtiği ve dinin işlevsel olduğu noktada yeni bir tema ortaya çıkar. Bu tema Yapay Zeka ve Denetim Mekanizmalarının Yaygınlaşmasıdır.

Yapay Zeka ve Denetim Mekanizmalarının Yaygınlaşması

Yapay zekanın gündelik hayatta gün geçtikçe yaygınlaşması, teknoloji ve denetim mekanizmaları arasındaki ilişkiye dair tartışmaları farklı bir boyuta taşımıştır. Her bireyin kişisel bilgilerine erişimini mümkün kılan yapay zekâ teknolojilerinin kapasitesinin ve sınırlarının nereye kadar ulaşabileceği ön görülemezdir. Bu, toplumsal denetim ve gözetim ile ilgili bir dizi ahlaki ve hukuki problemi beraberinde getirmektedir. Kübra dizisi bu problemlere ilişkin projeksiyon sunması açısından önemlidir. KUBRA yazılımının yapabildikleri bir taraftan mevcut düzenin bozuk yanlarını ifşa etmesi açısından memnun edici iken diğer taraftan herkesin ve tüm kurumların verilerine erişebiliyor olma fikri tedirgin edicidir. Seyirci dizi boyunca memnuniyet ve tedirginlik arasındaki gerilimi hissetmektedir. Çünkü bir tanrısallık iddiasında bulunan KUBRA aynı zamanda herkesi gözlemlemekte ve tüm yapıp edilenlerin kaydını tutmaktadır. Bu durum dizide bazı konuşmaların telefonların kapatılarak gerçekleştirilmesinde kendisini hissettirmektedir. Daha net bir şekilde ise KUBRA yazılımının şirket patronuna tanıtılmasında karşımıza çıkmaktadır (1. Sezen, 8. Bölüm, 3:40-4:20):

“Şimdi efendim bu sistem şirketlerin tüm insan kaynakları, muhasebe, üretim ve benzeri gibi konulardaki veri tabanlarına erişecek ve bunları işleyecek. Mesela eski yönetimlerinizin aldığı kararların etkilerini değerlendirecek. Bunları öğrenecek. En önemlisi, çalışanlarınızın, tüm müşteri kitlenizin size profilini sunacak. Yani sosyal medya hesaplarını takip edecek. İşte neler paylaşıyorlar, arkadaş çevreleri kim, politik görüşleri ne? Bütün bunlarla ilgili size bir full profile çıkartabilecek. Şöyle söyleyeyim. Neye para harcarken çekinmeyecekler? Zayıf karınları ne? Bütün bunları bizden çok daha iyi biliyor olacak.”

KUBRA'yı üreten yazılımcıların bu tanıtımı, onun yapabildiklerinin en temel ve basit düzeyidir. Daha sonra KUBRA'nın kendi algoritmasını üreterek insanların ve toplumsal grupların duyu durumlarını dahi bilecek kapasiteye sahip olması denetim konusundaki tedirginliği daha da arttırmaktadır. KUBRA böylelikle her şeyi gören ve işiten konumuna gelmiştir. Yani kendisini tanrısallık bir pozisyonda konumlandırmıştır.

Teknoloji ve denetim mekanizmalarının şekillenişindeki en önemli sorun teknolojik araçları dolayısıyla denetim mekanizmasını kimin elinde tutacağıdır (Foucault, 1992). Kübra dizisinde bu sorunun cevabı iki yönlüdür. Bir taraftan bilgiyi elinde bulunduran elit sınıf teknolojiyi kontrol edecektir diğer taraftan ise dini nitelikler barındıran karizmatik otoriteler halkı yönlendirme ve

yönetme kapasitesine sahip olacaktır. Bu sebeple dizide KÜBRA yazılımını üreten Berk ile karizmatik lider olarak karşımıza çıkan Gökhan'ın uyumu dikkat çekicidir. İkisinin uyumlu çalıştığı andan itibaren KUBRA yazılımı bankamatiklerden para saçmak, devletin gizli sırlarına erişmek gibi olağanüstü işler başarabilmektedir. Fakat bu noktada özellikle Berk'in kişisel hırsları ve talepleri göz önüne alındığında birçok olumsuz sonucun ortaya çıkması kaçınılmaz olmaktadır. Buna Berk'in Gökhan tarafından öldürülmesi de dahildir.

Sonuç

Sinema ve dizi gibi görsel medya sektörlerinin bir boyutu; geçmişe, bugüne ve geleceğe ilişkin kurgusal mantığı barındırması sebebiyle, gerçekliğin seyrini ve yönünü ön görmeye ilişkin senaryolar barındırmasıdır. Bu senaryoların her birisi insanın hayal ya da gerçek dünyası açısından olasılık dahilindedir. Yani yaşanması mümkündür. Bu sebeple özellikle var oluş durumlarını ve zamanı konu edinen sinema ve dizi sektörü insanlık durumuna ilişkin olasılıksal öngörülerde bulunur. Kübra dizisi bu bağlamda değerlendirilebilecek Türk yapımlardan birisidir. Dizi, yapay zekanın etkinliğinin arttığı bir durumda dinin gündelik hayatla ilişkisinin nasıl olacağı sorusu üzerine kuruludur. Yani dinin ve teknolojinin geleceğine dair ön görülerde bulunmaktadır. Söz konusu ön görüler sosyal bilimlerden değerlendirilmeye ve analiz edilmeye muhtaçtır. Bu bağlamda Kübra dizisi, yapay zekâ teknolojilerinin toplumsal, kültürel ve özellikle de dinî pratiklerle nasıl etkileşime girdiğini gözler önüne seren önemli bir medya metni olarak değerlendirilebilir. Dizin merkezine aldığı Soul Touch adlı mobil uygulama ve bu uygulama üzerinden Gökhan'a ulaşan "KÜBRA" adlı yapay zekâ, sadece bir teknoloji temsilinden ibaret olmayıp aynı zamanda dini inanç, otorite ve toplumsal örgütlenme biçimleri üzerinde dönüştürücü bir rol üstlenmektedir. Bu yönüyle dizi, medyada yapay zekâ temelli dindarlığın erken kurmaca görünümünden biri olarak değerlendirilebilir.

Kübra dizisi, Dini ve Sosyal Yapı, Dini Otorite ve Yeni Toplumsal Hareketler, Sınıfsal Farklılaşma ve Kapitalizm ve Yapay Zekâ Teknolojisi ve Denetim temaları altında analiz edilmiştir. Dizin bir metin olarak kabul edildiği ve Nitel araştırma mantığında analiz edildiğinde yapay zekâ teknolojiler ile dindarlık arasındaki ilişkinin karşılıklı etkileşim halinde ve yeni gündelik hayat formlarında varlığını devam ettireceği ilk bulgu olarak ifade edilebilir. Yanı sıra yapay zekanın gerek sosyal yapı inşa etmede gerek denetim mekanizması üretmede gerekse de toplumsal hareket oluşturmada bir çeşit kutsal rolü üstleneceği belirtilebilir. Bu anlamda yeni dini hareketlerin teknoloji ile ilişkisi farklı boyutları ile masaya yatırılarak analiz edilmelidir. Çünkü bu yeni kutsal bir dizi etik sorunlar üretirken insanları manipülasyona açık hale getirebilmektedir. Ayrıca kişisel verilerin gizliliği, mahremiyetin ihlali gibi bir dizi hukuksal sorun üretebilmektedir. Bu sorunları ifade eden bir senaryo olarak değerlendirildiğinde sinema ve dizi yapıları daha özelden Kübra dizisi, medya çalışmaları ve sosyoloji disiplinleri arasından dikkate değerdir. Çünkü Kübra dizisi, yapay zekâ ile din arasındaki ilişkiye dair öncü bir medya anlatısı sunmaktadır. Bu anlatı, dijital çağda kutsalın yeniden inşasını; dindarlığın, sınıf, teknoloji ve otorite ile nasıl iç içe geçtiğini görünür kılar. Toplumsal krizlerin, travmaların ve eşitsizliklerin yoğun olduğu bir bağlamda yapay zekânın yeni bir otorite olarak kabul görmesi, gelecekteki dinî pratiklere ve toplumsal örgütlenmelere dair önemli bir projeksiyon oluşturur. Bu yönüyle Kübra dizisi, hem medya hem sosyoloji hem de din çalışmaları bağlamında disiplinler arası tartışmalara katkı sunabilecek bir örnek teşkil etmektedir. Sonuç olarak, yapay zekâ ve inanç arasındaki ilişki, literatürde önemli bir yer tutmakta ve bu eserler, yapay zekanın insanlık, etik ve inanç sistemleri üzerindeki etkilerini

derinlemesine inceleyerek, okuyuculara bu alandaki tartışmalara zemin hazırlamaktadır. Gelecekte, yapay zekâ teknolojilerinin evrimi ile inançların nasıl dönüşeceği, hem akademik hem de toplumsal düzeyde önemli bir soru olarak gündemde kalmaya devam edecektir.

Kaynakça

- Anderson, J. & R. L. (2018). *Artificial intelligence and the future of Humans*. Pew Research Center, 1-123.
- Brakley, J. Vincet, S. (Direktör). (2015-2018), *Humans*. (Dizi) Channel 4.
- Brooker, C. (Direktör). (2011-2019). *Black mirror*. Zeppotron, Yarının evi, Broke and bones.
- Bulgen, M. (2015). *Yapay zeka ve İslam*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Çamdereli, M., Önay Doğan, B., & Kocabay Şener, N. (2015). *Dijitalleşen din*. İstanbul: Köprü Kitap.
- Chaudhary, Y. (2024). Islam and artificial intelligence. In F. W. Beth Singler (Ed.), *The Cambridge Companion to Religion and Artificial Intelligence* (pp. 109–128). Cambridge University Press.
- Chryssides, G. D. (2007). Defining the new age. In J. R. L. Daren Kemp (Ed.), *Handbook of New Age* (pp. 5–24). Leiden & Boston: Brill.
- Dereli, M. D. (2019). Dinî kimliklerin siber uzamda akışkanlaşması. *İnsan & Toplum*, 9(1), 85–115.
- Dereli, M. D. (2022a). Kurgu ile Ütopya Arasında: Habermas'ın dine yaklaşımında değişim ve post-seküler toplum projesi. *Bilimname*, 47, 303-342.
- Dereli, M. D. (2022b). *Sanala veda: Sosyal medya ve dönüşen dindarlık*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Yayınları.
- Dorobantu, M. (2022). Artificial intelligence and religion: Recent advances and future directions. *Zygon: Journal of Religion & Science*, 57(4), 984–999.
- Durkheim, E. (2005). *Dini hayatının ilkel biçimleri*. Ataç Yayınları.
- Eken, M. (2022). *Çevrim içi dindarlık- M neslinin inanç pratikleri*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Foucault, M. (1992). *Hapishanenin doğuşu*. İmge Kitabevi.
- Guzikowski, A. (Direktör). (2020-2022). *Raised by Wolves*, (Dizi) Film Afrika.
- Jonze, S. (Direktör). (2013). *Her*. (Film). Warner Bros.
- Kalogridis, L. (Direktör). (2018-2020). *Altered carbon*, (Dizi). Virago Productions.
- Karaarslan, F. (2015). Post seküler din halleri: Dinin dijitalleşmesi. In M. Çamdereli, B. Ö. Doğan, & N. K. Şener (Eds.). *Dijitalleşen Din Medya ve Din 2* (pp. 13–44). İstanbul: Köprü Kitap.
- Kearns, Michael., & Roth, Aaron. (2020). *The ethical algorithm: The science of socially aware algorithm design*, Oxford University Press.
- Kollektif. (2022). *Yapay zeka transhümanizm ve din*. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Kuhn, T. S. (2019). *Bilimsel devrimlerin yapısı*. İstanbul: Kırmızı Yayınları.

- Kurzweil, Ray. (2000). *The age of spiritual machines : When computers exceed human intelligence*. Penguin Books.
- Mirza, G. A. (2018). *Yeni dinselleşme eğilimleri ve maneviyat arayışları*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Nick, B. (2016). *Superintelligence: Paths, dangers, strategies*. Oxford University Press.
- Nolan, J. (Direktör). (2011-2016). *Person of interest*. (Dizi) Kilter Films.
- O’Gieblyn, Meghan. (2022). *God, human, animal, machine: Technology, metaphor, and the search for meaning*. Anchor Books.
- Orlowski-Yang, J. (Direktör). (2020). *The social dilemma* (Film). Pozlama.
- Reed, R. (2021). A.I. in religion, A.I. for religion, A.I. and religion: Towards a theory of religious studies and artificial intelligence. *Religions*, 12(6), 1–16.
- Sevinç, L. & Nolan, J. (Direktör). (2016-2022). *Westworld*, (Dizi). Kilter Film.
- Scott, R. (Direktör). (1982). *Blade runner*, (Film). Ladd Şirketi.
- Singler, B. (2025). *Religion and artificial intelligence an introduction*. New York: Routledge.
- Spielberg, S. (Direktör). (2001). *A.I. Artificial intelligence*, (Film). Warner Bros.
- Taylan, D., Taylan, Y. (Direktör). *Kübra*, OGM Pictures.
- Wachowski, L. & Wachowski, L. (Direktör). (1999). *The Matrix*. Warner Bros.
- Weber, M. (2019). *Economy and society*. Harvard University Press.
- Yeşilkaya, N. (2022). Yapay zekaya dair etik sorunlar. *Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi*, 14(3), 948–963.

Son Notlar:

¹ Paradigma kavramı bir bilim topluluğunun paylaştığı ortak inançlar, değerler ve teknikler anlamına gelmektedir. Bu anlamda dönemin hakim bilim anlayışı olarak ifade edilebilir. Bilimsel mantığın değişimini anlamak için kullanılan bu kavram Thomas S. Kuhn’un (2019) *Bilimsel Devrimlerin Yapısı* adlı eserinden geliştirilmiştir.

MEDİAD

Medya ve Din Araştırmaları Dergisi | Journal of Media and Religion Studies

ARAŞTIRMA MAKALESİ | RESEARCH ARTICLE

Haziran 2025 / June 2025, 8(1), 123-141

Geliş: 29.04.2025 | Kabul: 28.05.2025 | Yayın: 30.06.2025

DOI: 10.47951/mediad.1685900

Early Appearances of Artificial Intelligence Religiosity in the Media: The Case of Kübra TV Series

Faruk KARAARSLAN*
Ömür Nihal KARAARSLAN**

Extended Abstract

The relationship between technology and belief has long been a fundamental subject within the social sciences. Throughout human history, this relationship has been interpreted from various perspectives, often regarded as one of the key elements in the history of civilizations and a lens through which world history can be read. The ability of belief systems to inspire the production of artefacts points towards technology, while the mentalities enabling the emergence of technology reflect underlying belief structures. Consequently, analyzing the reciprocal relationship between technology and faith necessitates an interdisciplinary approach within social theory.

Beyond theoretical discussions, the interaction between technology and religion has increasingly become a salient topic within the media and cinema sectors. Numerous films and television series have explored this dynamic, frequently aligning their narratives with debates found in social theory. From this standpoint, the present study aims to examine the relationship between artificial intelligence (AI) and faith, taking the Turkish TV series Kübra as a case study. Recognizing that media and cinema contribute significantly to future-oriented scenarios, the article investigates how Kübra portrays the interplay between AI technologies and faith, and explores the possible sociological implications of this portrayal.

In this study first outlines the theoretical intersections between artificial intelligence and faith, followed by an examination of how these themes are articulated within the Kübra series. The analysis employs the thematic analysis technique within the framework of qualitative research, focusing on scenes and narrative structures where the relationship between AI and religious belief is foregrounded. The final section discusses the media reflections of AI-induced innovations concerning faith and evaluates their broader societal implications.

* Assoc. Prof., Necmettin Erbakan University, e-mail: karaarslanf@gmail.com, orcid.org/0000-0002-2145-9377, Konya, Türkiye

** Dr., Independent Researcher, e-mail: nihalkaraarslan1985@gmail.com, orcid.org/0000-0003-1390-5194, Konya, Türkiye

A Current Sociological Issue: Artificial Intelligence and Religion

When we look at the general outlines of the rapidly growing literature on the relationship between artificial intelligence and religion, it is seen that artificial intelligence is frequently discussed especially in the ethical context and evaluated in terms of the future of humanity. How artificial intelligence will direct human nature, how it will shape working life and how it will transform the field of human activity is where the discussions are concentrated. When we look at the main axes of these discussions, it does not seem possible that the world of belief, which is the human system of making sense of life, will not be affected by technological developments related to artificial intelligence. Many models are being made in this regard, and it is still being discussed whether an artificial intelligence universe alternative to the world of human belief will take shape. These discussions are not limited to social sciences. Similar discussions are taking place in all areas of life. Art, literature, cinema, different professional groups, etc. are among the most important of these areas.

In our context; the principal research question guiding this study is: What are the predictions of the Kübra series regarding how the collective representation and perception of religion may change with the advancement of artificial intelligence technologies? Additionally, the study addresses whether fictional media productions such as TV series can provide insights for social sciences and contribute visions of potential future social realities. From these guiding questions, the sociological projections offered by Kübra regarding the future transformations of religious life are critically assessed, particularly through the themes the series addresses.

Research Methodology

Methodologically, the study conducted a thematic analysis of Kübra based on qualitative research principles. The series was treated as a coherent narrative flow structured around a central subject. This flow was systematically divided into themes aligned with the main narrative axes: artificial intelligence, religious representations, and new social movements. Accordingly, four major thematic areas were identified: i) Religion and Social Structure, ii) Religious Authority and New Social Movements, iii) Class Differentiation and Capitalism, iv) Artificial Intelligence Technology and Control

The analysis was based on the principal messages conveyed through character discourses, plot development, spatial design, and narrative elements across the two seasons of *Kübra*. Scenes embedded with religious and social motifs were meticulously coded and subjected to structured thematic analysis. Particular attention was given to how religious discourses are constructed, the representation of artificial intelligence, the dynamics of charisma and leadership, and the tensions between state and society. These narrative components were interpreted within a sociological framework, treating the series as a form of sociological data.

Sociological Analysis of Kübra Series in the Context of Artificial Intelligence and Religiosity

Kübra Series is a Turkish TV series shot by OGM Pictures production company for the Netflix internet platform. The series, which is in the drama and thriller category, was directed by Onur Taylan and Yağmur Taylan. The screenplay was written by Rana Mamatlıoğlu, Bekir Baran Sıtkı and Murat Uyrkulak. Çağatay Ulusoy, Aslıhan Malbora and Ahsen Eroğlu played the lead roles in the series, which was adapted from Afşin Kum's novel Kübra and released in 2023 for two seasons

and 16 episodes. The series is directly related to sociological issues as it deals with sociological issues such as artificial intelligence, religious socialization, social inequality and subculture. In terms of its subject matter, it is especially noteworthy because it deals with the impact of artificial intelligence on humans and the connection of artificial intelligence with the future of religion. When we consider this series in the context of the relationship between artificial intelligence and religiosity, we can analyze it in four themes.

Each thematic axis was explored in detail. The theme Religion and Social Structure examined the construction of religiosity at both individual and collective levels. Religious Authority and New Social Movements focused on charismatic leadership, the call to the sacred, and the formation of faith-based communities. Class Differentiation and Capitalism analyzed the characters' class backgrounds, their positions within the economic system, and the interplay between religious narratives and socio-economic structures. Finally, Artificial Intelligence Technology and Control evaluated modern surveillance mechanisms, algorithmic decision-making, and the emergence of new forms of social control facilitated by AI technologies within the framework of religious mobilization.

Conclusion

The findings reveal that visual media sectors, such as cinema and television series, function as narrative arenas that project scenarios about the past, present, and future. These fictional scenarios, while imaginative, remain within the realm of social possibility. When Kübbra is treated as a text and subjected to qualitative analysis, it becomes evident that the relationship between AI technologies and religiosity will continue to evolve through mutual interaction and new forms of everyday life. Furthermore, the series suggests that AI technologies may assume quasi-sacred roles, contributing to the construction of social structures, the development of control mechanisms, and the mobilization of social movements.

This emergent "new sacred" linked to AI is likely to pose serious ethical and legal challenges, including issues related to the manipulation of individuals, the protection of personal data, and the violation of privacy rights. In this regard, cinematic and televisual works such as Kübbra offer significant contributions to interdisciplinary discussions across media studies, sociology, and religious studies by articulating these complex intersections.

Ultimately, Kübbra presents a pioneering media narrative that makes visible the reconfiguration of the sacred in the digital age and elucidates how religiosity becomes interwoven with technology, class structures, and authority. In contexts marked by intense social crises, traumas, and inequalities, the depiction of artificial intelligence as a new form of authority presents an important projection of the future transformations of religious practices and social organizations. In conclusion, the relationship between artificial intelligence and faith remains a crucial topic within academic and societal debates. Works such as Kübbra provide valuable foundations for further exploration of how evolving AI technologies may reshape belief systems, ethical norms, and collective identities in the coming decades.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı/ Contribution of Authors

Yazarların alışmadaki katkı oranları yazar sırasına göre %51 ve %49 şeklinde dir.

The authors contributed to the study at a ratio of 51% and 49%, respectively, in accordance with the order of authorship.

ıkar atışması Beyanı / Conflict of Interest

alışma kapsamında herhangi bir kurum veya kişi ile ıkar atışması bulunmamaktadır.

There is no conflict of interest with any institution or person within the scope of the study.

İntihal Politikası Beyanı / Plagiarism Policy

Bu makale intihal.net yazılımıyla taranmıştır. İlgili dergi kurallarına uygundur.

This article has been scanned using the intihal.net software and adheres to the relevant journal's guidelines.

Bilimsel Araştırma ve Yayın Etięi Beyanı / Scientific Research and Publication Ethics Statement

Bu alışmada “Yükseköęretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etięi Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen kurallara uyulmuştur.

This study adheres to the rules specified under the "Higher Education Institutions Scientific Research and Publication Ethics Directive."